

ТЕКСТ. ДИСКУРС

УКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ДИСКУРС: СУЧАСНІ СИМВОЛИ

doi: 10.12958/2227-2631-2023-2-48-83-97

Оксана Клєщова,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри української мови

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3438-7728>

У статті розглянуто сучасний український пісенний дискурс та його особливості й символи; виокремлено основні лінгвістичні поняття: текст, дискурс, пісенний текст, пісенний дискурс, символ. З'ясовано, що поняття «текст» і «дискурс» не є тотожними, але мають спільне поле функціонування, яке полягає в динаміці тексту. Наголошено на тому, що дискурс як комунікативний процес тісно пов'язаний із когнітивною сферою особистості, соціумом і культурою загалом. Сенс, який вербалізується в пісні, завжди підлягає інтерпретації. Кожний окремих пісенний жанр визначає конкретні параметри й правила комунікації, оскільки в процесі взаємодії актуалізуються певні уявлення про навколишній світ, міркування, думки, враження, бажання. Ліричні пісні об'єднують комунікантів, виявляють між ними внутрішній зв'язок.

У дослідженні схарактеризовано український пісенний дискурс як складну єдність вербального і невербального (музичного) компонентів; виокремлено основну функцію української пісні як такої, що дає змогу людині досягнути гармонії із навколишнім світом, оскільки пісня наділена здатністю відтворення та передання емоцій / почуттів; пісня єднає людей. Спостережено оновлення, актуалізацію та зміщення семантики окремих символів (*калина, хата, піч*), поява нових символів у піснях про війну (*джавеліни, байрактари, 4.5.0. – «усе спокійно»*).

Отже, по-перше, наразі в сучасному вітчизняному пісенному дискурсі значний відсоток становлять пісні про війну, про нашу сучасну історію боротьби за свою національну ідентичність. Пісенний дискурс воєнної тематики вирізняється особливою комунікативною спрямованістю, оскільки його символи й образи присвячені подіям російської агресії, у сучасній культурі вони формують простір української національної ідентичності, стають тим підґрунтям для утвердження загальних, спільних для всього нашого покоління, життєвих цінностей і сенсів. По-друге, українська пісня нині тримає мовний фронт, єднає людей завдяки неперервності традицій у використанні та оновленні символіки. По-третє: сьогодні бути українцем – це особлива місія у світі, світовий тренд, репрезентований, зокрема, й пісенною творчістю.

Ключові слова: дискурс, пісенний дискурс, пісенний текст, символ, текст.

The modern Ukrainian song discourse and its features and symbols are examined in the article; the main linguistic notions are highlighted: text, discourse, song text, song discourse. It was found that the notions of «text» and «discourse» are not identical, but have a common field of operation, which consists in the dynamics of the text. It is emphasized that discourse as a communicative process is closely connected with the cognitive sphere of the individual, society and culture in general. The meaning that is verbalized in a song is always subject to interpretation. Each song genre defines specific parameters and rules of communication, because in the process of interaction, certain ideas about the surrounding world, considerations, thoughts, impressions, desires are actualized. Lyrical songs unite communicators, reveal and manifest the internal connection between them.

So, firstly, at present, songs about the war, about our modern history of victorious struggle for our national identity, constitute a significant percentage of the modern national song discourse as a completely independent linguistic and cultural substance. Song discourse on military themes is distinguished by a special communicative orientation, since its symbols and images are dedicated to the events of the Russian-Ukrainian aggression, in modern culture they form the space of Ukrainian national identity, they become the basis for the affirmation of general life values and meanings common to our entire generation. Secondly, the Ukrainian song currently holds the linguistic front, the song unites people. Thirdly: being Ukrainian today is a special mission in the world, a global trend.

Key words: discourse, song discourse, song text, symbol, text.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Вступ. Українська пісня є своєрідною поетичною біографією українського народу. Сучасний український пісенний дискурс вирізняється оригінальними пісенними текстами, авторською та виконавською майстерністю, а пісні 2022 – початку 2023 років стали символами підступної й кровопролитної війни, розв’язаної країною-агресоркою, і саме українська пісня рятувала людей від депресії та піднімала й піднімає бойовий дух української нації. Сьогодні, як ніколи, музичний фронт на часі в Україні.

Історичні події сучасності відтворюють культурний фон епохи. Українська ментальність – той спосіб бачення світу в категоріях суспільної свідомості, у якій взаємопереплелися духовні, емоційні,

вольові та інтелектуальні риси національного характеру. Менталітет як глибинна структура свідомості відображає розум і душу українців, ту стійкість і прагу до життя, що притаманна українцям, котрі століттями намагаються позбутися імперського геноциду, що «час від часу» їм влаштовує східний сусід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лінгвістична царина сучасних досліджень пісенного дискурсу, мовної палітри української пісні представлена іменами вітчизняних учених: Н. Данилюк, яка досліджує українську народну пісню (Данилюк, 2010); С. Романчук, котра вивчає мову української поезії пісенного жанру (Романчук, 2007); Л. Копаниці, яка студіює еволюцію української ліричної пісні (Копаниця, 2001); О. Клещової, об'єктом досліджень якої є мова сучасної української пісні (Клещова, 2012 – 2023); Малахової О., яка актуалізує питання сучасної пісенної лірики кінця ХХ – початку ХХІ ст. (Малахова, 2014); Д. Запорожської, яка аналізує діалектизми в мові українських рок-поезій 1980-х років ХХ століття, описує особливості репрезентації образу України в поетичних текстах сучасних рок-гуртів (Запорожська, 2018, 2019). Відомі й поодинокі розвідки, представлені науковими публікаціями Н. Гаврилюк та І. Зозюк, які досліджували сленг у піснях Кузьми Скрябіна (Гаврилюк, Зозюк, 2014). Започаткувала вивчення культури мовлення пісенних виконавців, образної системи та комунікативного аспекту текстів пісень Ю. Яручик (Яручик, 2012). Описано порушення лексичних норм у сучасному пісенному дискурсі І. Кухарчук і К. Падеріною (Кухарчук, Падеріна, 2022). О. Гришко порушено питання про мовні засоби зображення сучасної жінки й чоловіка в пісенних текстах гурту «Океан Ельзи», виокремлення рис сучасної українки та українця, що виражені в текстах пісень за допомогою лексичних одиниць, мовних засобів і риторичних фігур (Гришко, 2015).

Отже, тематика досліджень українського пісенного дискурсу є нині актуальною й досить різноманітною.

Мета дослідження і методи. Мета наукової розвідки – дослідити сучасний український пісенний дискурс, проаналізувати його особливості й символи, з'ясувати функцію української пісні; указати, які пісенні символи, образи сучасного українського пісенного дискурсу формують простір української національної ідентичності.

Під час опрацювання проблеми використано загальнонаукові прийоми: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, порівняння, які були застосовані з метою опрацювання методичної та наукової літератури, а також описовий і метод контекстуального аналізу, прийом декодування тексту.

Виклад основного змісту. У лінгвістичній науці нині одностайної думки щодо тлумачення терміна «дискурс» немає. Розглянемо, як вітчизняні мовознавці Ф. Бацевич і А. Загнітко характеризують це поняття. Так, Ф. Бацевич трактує дискурс як «тип комунікативної

діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями та тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників» (Бацевич, 2009, с. 154). А. Загнітко наголошує на двоаспектності розуміння дискурсу: з одного боку, це мовленнєво-мисленнєвий процес, який відтворює та формує комплексні лінгвістичні структури, компонентами яких постають висловлення і групи висловлень, пов'язані дискурсивними операціями, з іншого – це сама комплексна лінгвістична структура, що перевищує за обсягом речення (Загнітко, 2008, с. 179).

Вільний тлумачний словник / Новітній онлайнний словник української мови (2013 – 2018) подає чотири визначення дискурсу: 1) спосіб (чи умови) мовлення в поєднанні зі змістом висловлюваного; 2) спосіб мовлення, мова; 3) акт мовлення чи текст у контексті ситуації висловлювання; 4) сукупність усіх усних чи письмових обговорень певної теми (ВТС, 2013).

Поняття «текст» і «дискурс» – не тотожні. Вони мають спільне поле функціонування, яке полягає в динаміці тексту. Ця спільна ознака перебуває під впливом екстралінгвальних чинників (автора, адресата й контексту) і слугує для відображення цього впливу.

«Текст» – це носій певної інформації, який має вигляд складного завершеного знакового утворення, що слугує для збереження й передачі смислів і виступає у вигляді сполучної ланки в акті комунікації, а «дискурс» – це комунікативна подія, під час якої твориться текст. Дискурс існує завдяки тексту і навколо нього й зумовлений, окрім лінгвальних, екстралінгвальними чинниками» (Гаврилова, 2012, с. 12).

Під поняттям «**пісенний дискурс**» доцільно розуміти багатокомпонентне явище, що поєднує вербальний і музичний компоненти; це продукт суспільно й ситуативно зумовленої комунікації під впливом екстралінгвальних характеристик ситуації спілкування. У процесі взаємодії один з одним вербальний і невербальний компоненти «забезпечують цілісність та зв'язність тексту, його комунікативний ефект» (Селіванова, 2006, с. 91). Трагування пісенного дискурсу регламентують такі його характерні ознаки: комунікативна ситуація, її жанрове втілення й різні концептуальні структури, за допомогою яких автори й виконавці емоційно впливають на реципієнтів, формують їхні соціальні позиції та ціннісні орієнтири (Євтушина, 2022, с. 68).

Український пісенний дискурс сьогодення можна охарактеризувати як складну єдність вербального і невербального (зокрема й музичного) компонентів, що тематичною спрямованістю та символікою спонукає людину до гармонії з навколишнім світом, допомагає сприйняти та передати емоції, почуття сучасного суспільства, оскільки інтенції співака / автора-виконавця співзвучні з почуттями, які переживає слухач.

Комунікація в пісенному дискурсі опосередковано відбувається завдяки співпраці основних реципієнтів: автора тексту й виконавця пісні – співака, творчість яких є вочевидь має бути ефективною й потужною. Можливий і заочний, але також ефективний процес народження нової пісні, який буде ще більш продуктивним і дієвим, а головне – результативним у всіх відношеннях, бо автором тексту й виконавцем пісні є одна й та сама особа – автор і виконавець, як-от: Святослав Вакарчук – лідер гурту «Океан Ельзи», Кузьма Скрябін (Кузьменко Андрій Вікторович) – колишній лідер гурту «Скрябін», Тарас Тополя – лідер гурту «Антитіла», Ірина Феदिшин – українська співачка, композиторка, поетка; Юлія Саніна – українська співачка, авторка пісень, лідерка гурту «The Hardkiss»; Ірина Швайдак – авторка пісень та співачка гурту «Один в каное», а також Тарас Петриненко – метр української пісні, який, на нашу думку, є справжнім пісенним еталоном українськості; молоді й талановиті автори та виконавці сучасних пісень Христина Соловій, AlyonaAlyona (Альона Савраненко), Jerry Heil (Яна Шемаєва), Wellboy (Антон Вельбой), Дмитро Осичнюк (гурт «Спів братів») та ін.

Важливо, що *дискурс як комунікативний процес* тісно пов'язаний із когнітивною сферою особистості, соціумом і культурою загалом. Сенс, вербалізований у пісні, завжди підлягає інтерпретації. Зважаючи на ситуацію загальнокультурних знань і цінностей та розділених ним комунікативних конвенцій, він вичленовується адресатом. Кожний окремих пісенний жанр визначає конкретні параметри й правила комунікації, оскільки в процесі взаємодії актуалізуються певні уявлення про навколишній світ, міркування, враження, наміри, задуми, бажання. Ліричні пісні об'єднують комунікантів, маніфестують між ними внутрішній зв'язок, бо коли ми співаємо, начебто промовляємо хором, – ми переживаємо однієї й ті ж емоції (почуваємося напрочуд гармонійно й комфортно).

Поезія пісні – необхідний елемент, без якого музика є красивою мелодією з безліччю варіантів інтерпретації закодованих у ній значень. Оскільки поет створює змістову установку, то вірші в пісенній ліриці – домінанта, що дозволяє реципієнту зіставити свій внутрішній світ зі світом ліричного героя. Текст пісні програмує актуальність, проблематику, мотив або коло мотивів, систему образів, структуру (метричну і ритмічну) співаної поезії. Настільки точно поет-пісняр відтворить потреби реципієнта в певному естетичному коді і вийде за його межі, чим ширшу аудиторію, що складається з представників різних професій та інтелектів, він охопить, наскільки актуальним і вічним залишиться його твір (Малахова, 2014, с. 131).

Пісня єднає, отже, однастайність свідомості превалює. Згадаймо рядки пісенного тексту українського пісенного метра Тараса Петриненка – патріарха української естради, творця українських пісень, які справедливо вважаються золотим фондом українського пісенного

дискурсу: *Зорепадом летять роки / У майбутнє і віки. / Серед радощів і біди / З нами пісня назавжди. / Тільки пісня поміж тисяч мрій / Поведе до майбуття. / Пісня – матір щастя і надій. Без пісень нема життя* (Петриненко Тарас, пісня «Пісня про пісню»).

Влучний перифрастичний вислів Тараса Петриненка *Пісня – матір щастя і надій* демонструє, що пісенний текст для українця – не порожні слова, а найрідніше наше духовне і душевне єство, тому автор тлумачить пісню через слово *матір* (*мати*). Зрозумілими для сучасного слухача є й образи, у яких заковано й нескінченну любов і пошану автора / співака до рідної країни (*Україна, твій син, вірне серце*, (як знак вдячності і пошани) *класти до ніг*) і сум за нею в чужім краю (*далеч доріг*): *Україно, Україно! / Після далечі доріг / Вірне серце твого сина / Я кладу тобі до ніг!* (Петриненко Тарас, пісня «Україна»).

Пісню Тараса Петриненка «Господи, помилуй нас», яка була ним написана близько тридцяти років тому, сьогодні можна вважати *ментальним оберегом українців*, бо, хоч і нині наш народ виборює своє право на життя, як і століття тому, відстоює свою національну ідентичність, а все ж бути українцем – це особлива (саме сьогодні) місія у світі, нині – це світовий тренд. Тому пісня не втратила своєї актуальності, а навпаки, є животрепетним гаслом нашої боротьби: *В наших грудях кулі і ножі, / Нас розір'ято й знищено не раз, / Боже, Україну збережи, / Господи, помилуй нас. / І з колін піднятись помози, / І благослови у добрий час. / Боже, Україну збережи, / Господи, помилуй нас* (Петриненко Тарас, пісня «Господи, помилуй нас»).

Автор-пісняр уводить у пісенний текст просторовий образ історичного шляху українського народу як *останнього рубежу*, сполучений із хронотопним образом *доброго* (тобто сприятливого) *часу* та образом *Всевишнього*, що допоможе народові *піднятись з колін*. Доповнює цю картину образ *вогненної віри в перемогу* (*племін'я віри*), що й допоможе зберегти країну.

Сучасний вітчизняний пісенний дискурс як цілком самостійний лінгвістичний феномен нині має значний відсоток пісень про війну, про нашу сучасну історію звитяжної боротьби за свою національну ідентичність. Пісенний дискурс воєнної тематики вирізняється особливою комунікативною спрямованістю, оскільки його символи й образи, присвячені подіям російської агресії, у сучасній культурі формують простір української національної ідентичності, стають тим підґрунтям для утвердження загальних, спільних для всього нашого покоління, життєвих цінностей і сенсів.

Ми стаємо свідками створення оновлених символів, які надихають на визвольну боротьбу: наприклад, керамічна статуетка півника на кухонній шафці, яка стала *символом незламності* для мільйонів українців у час російсько-української війни. Але, згадаймо, що в давнину півень вважався традиційним оберегом помешкання від темних сил. Своєрідним є символічний образ песика Патрона – улюбленця українців

і зірка ДСНС, який допомагає вивчити дорослим і дітям базові правила безпеки.

Є й *пісенні символи*. Справжньою візитівкою України стала відома пісня «Ой, у лузі червона калина», яку під час війни вперше акапельно заспівав фронтмен гурту «Бумбокс» Андрій Хливнюк у центрі столиці на Софійській площі, і котру потім переспівали багато виконавців, зокрема й за межами України. Так, легендарний британський гурт «Pink Floyd» у 2022 році возз'єднався, щоб записати сингл на підтримку України після російського вторгнення. Вони переспівали українську пісню й випустили переспів під назвою «Hey, Hey, Rise Up!». Гілмор повідомив, що ця війна надихнула його на створення нової музики в оновленому гурті. Пісня «Ой, у лузі червона калина» – це своєрідний гімн Українських січових стрільців, яка 2022 року – у час вторгнення ворога на нашу землю – стала уособленням, символом нашого спротиву, нашої боротьби та гуртування перед російською агресією. Українська пісня зі сторічною історією розглядалася в 1991 році як гімн України, але все ж переміг музичний твір Михайла Вербицького. Текст пісні «Ой, у лузі червона калина», написаний 1914 року в південній Галичині Степаном Чарнецьким за мотивами останнього куплету давньої козацької пісні XVII ст. «Розлилися круті бережечки».

Червона калина є символом України, одним з ключових архетипних українських символів, який входить у нашу свідомість з дитинства. У національній українській символіці калина уособлює дівочу вроду, жіночність, красу, родинне благополуччя, достаток; є символом миру і добра, любові, щастя, краси і поваги: «краса людини залежить від її здоров'я, тому калина як вивершений природою взірець досконалості його символізує (на хрестинах баба роздавала гостям пучечки калини, щоб дитина була здорова); калина – символ здорової повноцілної жінки взагалі («Молода, як ягода, червона, як калина, солодка, як малина»); хоч при цьому *достиглі ягоди* – то зріла жінка, а *зламана калина* – покинута жінка» (Жайворонок, 2006, с. 269). Калина також символізує материнство: кущ – саму матір, а цвіт, ягоди – її дітей.

Оскільки червоні ягоди калини нагадують краплі крові, то калину вважають ще й символом пролитої козацької крові, «зокрема пролитої на війні (на цій символіці постала відома стрілецька пісня «Ой у лузі червона калина»); рослина стала також національним символом; козаки, які з примусу споруджували нову російську столицю й сумували за Батьківщиною, співали: *Ой поїхав козак в Московщину та там і загинув, / Свою рідну Україну навіки покинув. / Казав собі насипати високу могилу, / Казав собі посадити в голові калину. Будуть пташки прилітати калиноньку їсти, / Будуть мені приносити з України вісті*; символікою роду українського постає калина в пісні: «*У полі калина, у полі червона хорошенько цвіте. / Ой роду наш красний, роду прекрасний, / Не цураймося, признаваймося, не багацько нас є*»; у деяких

народних піснях у калині можна вбачати образ самої України з її непростю історичною долею...» (Там само, с. 270).

Якщо в українському фольклорі цей образ є символом в асоціативному зв'язку *калина – дівчина (мати), калина – кров, калина – пісня*, але домінує загальнопоширена спорідненість *калина – дівчина* (цю стійку асоціацію розглядали видатні фольклористи Микола Костомаров, Олександр Веселовський, Олександр Потебня (Примак, 2021)), то в наш час актуалізувалося значення *калина – Україна*.

Окремі символи, використані в піснях, наразі переосмислені. Зокрема, українська пісня «Стефанія», з якою гурт «Kalush Orchestra» здобув для України перемогу в пісенному конкурсі «Євробачення» 2022 року, стала знаковою подією на культурному фронті українців. «Пісня була написана до війни й це була просто пісня про маму». Але зараз її символіка набула чимало нових значень. Багато людей сумують за своїми матерями і сприймають образ матері як символ України («Україна – моя мати»). «Тому ця пісня дуже близька для всіх», – зазначає Олег Псюк («Kalush Orchestra», 2022).

Продюсер гурту «Kalush Orchestra» Денис Путінцев відзначив, що в композиції зуміли поєднати стародавню автентичну музику із сучасним хіп-хопом і репом. «Пісня, яка писалася як присвята матері фронтмена гурту Олега Псюка, стала *саундтреком війни*, а заклик врятувати захисників «Азовсталі» назавжди увійшов в історію „Євробачення”» (Карпінська, 2022).

Ще одна пісня цього гурту варта уваги – пісня «Додому», яка є своєрідною присвятою Маріуполю й усім тимчасово окупованим територіям України: *Рідна хата пахне пирогами з вишнями із печі. / Снилось, як світив фарами ближніми вночі, / І бачив баба з дідом в хаті крутили калачі. / От би зараз діда постукать би по плечі... / Де-де-де би не був, не забуду дім. / Хочеш, закрути мене, як бігуді, / Я з закритими очима знайду, де мій двір, / Бо, де би не був, не забуду дім* (Пісня «Додому», гурт «Kalush» feat Skofka).

Музичний оглядач Ігор Панасов щодо створення пісні «Додому», сказав, що «Kalush» одружили хіп-хоп зі стилістикою дворової пісні, яка й досі ближча широкій аудиторії в Україні. «Можна сказати, що «Додому» – це сучасний український шансон. В європейському сенсі слова «шансон», а не в російському контексті «блатняка». Простий текст про рідний дім, легкий для розуміння мотив, чіпкий приспів – це те, що дуже часто підкорює серця слухачів» («Kalush Orchestra», 2022).

Дім, хата, двір в українців є символами рідної землі, Батьківщини, свого роду. *Образ хати, рідної домівки, баби, діда* у згаданій пісні – це символи спокою, тепла, затишку, допомоги, а головне – захисту людини. У свідомості українців є багато хатніх речей, які за своєю суттю є оберегами, це стосується і *печі* як головного елемента житла, яка була годувальницею родини, духовним виношуванням плоду, святості, глибоким символом родинного вогнища та неперервності роду. Старі

люди в давнину говорили: «Піч – наче мати рідна», «Рідну матір може підмінити тільки піч», «Піч у хаті – те саме, що вітвар у церкві», «Старому піч, як малому колиска», «Добре ся там пестити, де піч велика і є кому варити», «Дівкою повна вулиця, жінкою повна піч», «Живіт болить, мабуть, на піч кортить», «Добра то річ, що є в хаті піч», «Називайте, хоч горшком, аби в піч не пхали», «Хто любить піч, тому ворог Січ», «Паска зі столу в піч – нечисть із хати в ніч», «Літом і баба на піч сердита» (Афоризми). Історично *піч*, *кухня* є святилищем, а *вогнище* – його вітварем. По-перше, для українського селянина піч – це символ «материнського першопочатку, непорушності родини, неперервності життя, рідної хати, батьківщини» (Жайворонок, 2006, с. 456); по-друге, піч ритуальна і культова як родинний вітвар, бо вогонь, який у ній палахкотів і зігрівав, годував родину, вважався священним і люди поклонялися йому та возвеличували; по-третє, піч мала не тільки суто утилітарну функцію приготування їжі та надання тепла, але мала й «духовну, згуртовуючу. Звідси метафора: *родинне вогнище*» (Данилюк, 1991, с. 51). Загалом *піч* була символом міцних родинних стосунків, а також таких важливих етичних категорій, як любов, тепло та щирість (Українська хата, 2018).

Одоративний образ *рідної хати*, що *пахне пирогами з вишнями із печі*, про який співає гурт «Kalush» feat Skofka, є зрозумілим і гармонійним для кожного українця.

Крайні події не зламали українців: і хоч ворогом зруйновано Каховську греблю, затоплено Херсонську й частково Миколаївську області, а люди, які втратили рідні домівки, уже планують: «Відбудуємо, буде Херсон кращим, ніж до збройної трагедії...». Отже, українці – позитивно налаштована нація, яка не спиниться ні перед будь-якими випробуваннями. Не випадково, у пісні Кузьми Скрябіна (Андрія Вікторовича Кузьменка) закодовано формулу: *Ніхто не вижене нас з власної землі, у якій лексема земля символізує Україну, рідний край, домівку: Але українці – як мурашки, / По крупинці будують спільний дім. / Маленькі, сірі – але нас дуже багато, / Ніхто не вижене нас з рідної землі. / Біда збрала нас до купи, як ніколи, / Навчила відрізняти рідне і чуже, / Ми знов себе заповажали, слава Богу –/ Так має бути: свій до свого по своє. / Ми сильні, мудрі, талановиті люди, / І своїм інтелектом кормимо весь світ. / Не бійся модним і просунутим бути –/ Чим більше мудрих, менше шансів в ворогів* (Кузьменко Андрій, пісня «Українці»).

У Святослава Вакарчука є чимало культових, легендарних пісень, але завдяки «азовцям», з якими співак познайомився дистанційно, з'явилася пісня «Місто Марії», присвячена подвигу захисників Маріуполя, пісня про стійкість східного форпосту України. Святослав уперше в житті написав пісню на прохання: *Корабельні гармати / Не розіб'ють мою мрію! / Віру ніколи не зрадить / Серце моє! / Буде до віку стояти / Праведне місто Марії, / Доки над гордим Азовом / Сонце встає!* (Вакарчук Святослав, пісня «Місто Марії», гурт «Океан Ельзи»).

Пісня-молитва, пісня-біль Ірини Федишин «Розстріляна весна» (Буча), на слова отця П. Половка, присвячена світлій пам'яті українців, які загинули в цій жорстокій війні: *Розстріляна весна... / Розстріляні мрії... / І стогне від болю земля / В моїй Україні... / Згадай, Ісусе, нашу Бучу! / Поглянь на свіжі ще могили, / Одне прошу, подай нам сили, / Вже не питаюся, чому? / Лиш зупини оцю війну! / Здригнувся світ, що кров текуча, / Побачив світ, розп'ята Буча, / Весна розстріляна і мрія, / Побачив світ, яка росія...* (Федишин Ірина, пісня «Розстріляна весна» (Буча), слова П. Половка).

Українські пісні стали музичною зброєю. Христина Соловій навесні 2022 року записала на італійську народну повстанську пісню «Bella Ciao» переспів «Українська лють»: *Ніхто не думав, ніхто не бачив, / Яка насправді бува українська лють. / Катів проклятих безжально мочим / Тих, хто на нашу землю пруть! / В ТерОбороні найкращі хлопці, / Самі герої воюють у наших ЗСУ! / І джавеліни, і байрактари / За Україну б'ють русню!* (Соловій Христина, пісня «Українська лють»).

У травні 2022 року Христина Соловій випустила ще одну пісню «Я твоя зброя», присвятивши її всім, хто бере до рук зброю з метою відстояти Україну й право українців на життя. Співачка пояснює, що контрверсійні рядки приспіву: *«Тисни гачок – я твоя куля, // Тисни ще раз – я несу мир»* є відсилкою на серію плакатів «Миру мир» художників Андрія Приймаченка та Олександра Ком'яхова: *«Ідеться про теорію «справедливої війни», коли війна є останнім засобом виживання. Українці націлені на перемогу, щоб знову жити під мирним небом, повернутись додому, возз'єднатися із сім'ями, відчувати свободу та робити звичні речі: гуляти вільним Києвом, їздити на море у вільний Крим. Бажання перемогти є нашою найсильнішою зброєю»* (Льків, 2022). Юрій Катинський – режисер кліпу на цю пісню, якому вдалося зобразити українську весну з ностальгією за мирним життям до війни та мріями про мирне життя після перемоги. Весна в пісні є противагою образу зими, що з 2014 року приносить нам війну. Образ весни – це символ пробудження й перемоги над зимою, як символом смерті. Незважаючи на війну, весна приходить, а мрія про перемогу – сильніша за війну.

Пісня «У мене немає дому» у виконанні Ірини Швайдак – лідерки гурту «Один в каное», з'явилася у 2016 році, але її актуальність більшість українців відчували в лютому 2022 року, коли, тікаючи від війни, змушені були покинути власні домівки, переїхати на більш безпечні території: *Справа в тому, / Що в мене немає дому / І за правилом доброго тону, / Як за правилом доброго ремня, / Я згадаю, з якого я племені, / Пригадаю, з якого міста, / Я чекаю на своє Греммі, / В мене просто нема де сісти / Написати свою промову: / У мене немає дому...* (Ірини Швайдак, пісня «У мене немає дому», гурт «Один в каное»).

Ще один сучасний пісенний символ – вислів «Доброго вечора! Ми з України!» – пісенний текст Віталія Міхалевського: *Всім доброго*

вечора! Ми з України! / Ні слава, ні воля не вмерли ще, ні! / Ми – Суми і Харків, і острів Зміїний, / Ми – Київ, Чернігів, Херсон і Ірпінь! / Ми є Маріуполь! Відплата вже близько! / Ніколи не були братами русні, / Бо нас колисали у різних колісках / І різні співали весільні пісні! (Міхалевський В., пісня «Доброго вечора! Ми з України!»).

Цікавий образ *колиски*, символіка якої є амбівалентною: з одного боку колиска – кінець шляху, яким дитина прийшла у світ живих, з іншого – втілює ідею початку нового життя. А образ України створений завдяки уведенню в текст пісні назв українських міст, що постраждали від російської агресії.

Щодо використання лексеми *русня* Олександр Майборода – доктор історичних наук, заступник директора Інституту політичних та етнопонаціональних досліджень НАН України констатує: «Упевнений, росіяни добре розуміють, кого ми маємо на увазі під *«орками»*, *«рашистами»*, *«руснею»* і т. д. Вони всі, тобто весь народ, відповідальні за ту агресію і ті злочини, які Росія коїть нині проти України. Ми маємо право вживати щодо представників ворожої нації будь-які слова. До речі, у часи Другої світової війни всіх німців називали *«фріцами»*... Український письменник і видавець Д. Капранов зазначає: «Література, слововживання, словотвір – це, як на мене, компетенція народу... Люди вживають такі висловлювання, які відповідають їхньому стану. Якщо я бачу перед собою нелюда, я називаю його нелюдом... Насправді кожен може сам вирішувати, як кого називати. Було таке чудове слово *«москаль»*, але в соцмережах воно заборонене (дописи з цим словом блокують). А коли людям щось забороняють, то вони розвивають творчість – так виникають *«свинособаки»*, *«орки»*, *«русня»*. Ці означення стосуються росіян, і всі це чудово розуміють» (Васюнець 2023).

Закінчується пісенний текст словами: *«Всім доброго вечора! Ми – Україна! / Усе буде добре – 4.5.0!»*. Необізнаній людині не зовсім зрозумілі цифри 4.5.0, а на військовому сленгу це означає, що все спокійно, усе гаразд. Збройні сили України спільно з фондом компетентної допомоги армії *«Повернись живим»*, художником Микитою Титовим, який переконаний, що мистецтво має брати участь в інформаційній війні, й агенцією з продажу зовнішньої реклами bigmedia.ua запустили всеукраїнську соціальну акцію *«4.5.0.»*. «Коли військовослужбовець чує по радіо *«4.5.0.»* – він знає, що в його секторі відповідальності все спокійно. І, хоч ми не знаємо достеменно, що відбувається в Кремлі, але точно знаємо: ми готові до захисту!» – каже директор ГО *«Повернись живим»* Тарас Чмут. У межах акції розмістили у 18 містах країни понад сотню рекламних щитів. За словами Головнокомандувача ЗС України генерал-лейтенанта Валерія Залужного, акція *«4.5.0.»* також має нагадати українцям про міць та можливості їхнього війська. «Ці борди та сітілайти, розміщені по всій території України, мають стати нагадуванням для людей про те, що їхнє військо завжди на захисті держави. За роки війни ми зміцнилися. І зробимо все,

щоб у наших громадян було „4.5.0”», – підкреслив Валерій Залужний («4.5.0.», 2022).

Висновки і перспективи подальших досліджень. У статті виокремлено й прокоментовано основні лінгвістичні поняття: текст, дискурс, пісенний текст, пісенний дискурс; акцентовано увагу на тому, що поняття «текст» і «дискурс» не є тотожними; досліджено символіку сучасних українських пісень. Пісенний дискурс розглядаємо та сприймаємо як синтез вербального й музичного компонентів, який виступає продуктом і медіатором соціально й культурно зумовленої комунікації; розуміємо, що тематична своєрідність пісень може слугувати актуалізатором їхнього змісту та функцій; а комунікативна ситуація, її жанрове втілення й типова концептуальна структура – це основні характеристики пісенного дискурсу.

Отже, у сучасному вітчизняному пісенному дискурсі як цілком самостійному лінгвістичному й культурному феномені значний відсоток становлять пісні про війну, про нашу сучасну історію боротьби за свою національну ідентичність. Воєнний пісенний дискурс вирізняється особливою комунікативною спрямованістю, оскільки його символи й образи присвячені подіям російської агресії. У сучасній культурі вони формують простір української національної ідентичності, стають тим підґрунтям для утвердження загальних, спільних для всього нашого покоління, життєвих цінностей і сенсів. Українська пісня нині тримає мовний фронт, пісня єднає людей; сьогодні бути українцем – це особлива місія у світі, світовий тренд.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні пісенних текстів українських колискових.

Література

- Афоризми: Прислів'я та приказки / Ідея та наповнення Микола Владзімірський.
URL: <http://aphorism.org.ua/search.php?page=1&keyword=%EF%B3%F7> (дата звернення: 12.06.2023).
- Бацевич, Ф. С. (2009). *Основи комунікативної лінгвістики*: підручник. 2-ге вид., доп. К.: ВЦ «Академія». 376 с.
- Васюнець, Н. (2023). Свинособаки, орки, русня: українців закликають не називати росіян цими словами. *Exspres.online (e-формат газети «Експрес»)*. URL: <https://expres.online/lyudi-i-problemi/svinosobaki-orki-rusnya-ukraintsiv-zaklikayut-ne-nazivati-rosiyan-tsimi-slovami>
- Гаврилова, Я. Л. (2012). *Мовностилістичні засоби впливу на аудиторію (на матеріалах преси Півдня України)*: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.06. К., 16 с.
- Гаврилюк, Н., Зозюк, І. (2014). Сленг як особливість ідіостилію Кузьми Скрябіна (Андрія Кузьменка). *Волинь філологічна: текст і контекст*. № 17. С. 36 – 45.
- Гришко, О. П. (2015). Мовні засоби зображення сучасної жінки та чоловіка у пісенних текстах гурту «Океан Ельзи». *Мова і культура*

- (*Науковий журнал*). К.: Вид. дім Дмитра Бураго. Вип. 18. Т. I (176). С. 60 – 66.
- Данилюк, А. (1991). *Українська хата*. К.: Наук. думка, 112 с.
- Данилюк, Н. (2010). *Поетичне слово в українській народній пісні: монографія*. Луцьк: РВВ Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 511 с.
- Євтушина, Т. О. (2022). Український пісенний дискурс весни 2022 року як практичний метод навчання у виші. *Сучасні методи та форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф. Одеса: Університет Ушинського*. С. 68 – 70.
- Жайворонок, В. В. (2006). *Знаки української етнокультури: словник-довідник*. К.: Довіра. 703 с.
- Загнітко, А. П. (2008). *Основи дискурсології: науково-навчальне видання*. Донецьк: ДонНУ, 194 с.
- Запорожська, Д. М. (2019). Вербалізація образу України у поетичних текстах сучасних рок-гуртів. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»: зб. наук. пр. 2019. № 6. С. 79 – 84.*
- Запорожська, Д. М. (2018). Діалектизми в мові українських рок-поезій 1980-х років ХХ століття (на матеріалі текстів «Братів Гадюкіних»). *Лінгвістика*. 2018. № 2. С. 11 – 18.
- Ільків, Я. (2022). Христіна Соловій презентувала пісню «Я твоя зброя». *LiRoom – медіа про нову українську культуру: музику, кіно і літературу* (6 трав. 2022 р.). URL: <https://liroom.com.ua/news/khrystyna-soloviy-ya-tvoya-zbroya/>
- «Kalush Orchestra», (2022). Що відомо про гурт, який переміг на Євробаченні? *Вікна: вебсайт* (16 травня 2022 року). URL: <https://vikna.if.ua/news/category/all/2022/05/16/133480/view>
- Карпінська, В. (2022). Музична зброя: як пісні стали засобом спротиву. *Чесно: музика інфоспротиву* (8 верес. 2022 року). URL: <https://www.chesno.org/post/5303/>
- Клещова, О. Є. (2023). Український пісенний дискурс. *Література в мультикультурному дискурсі: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції*. Полтава: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». С. 93 – 101.
- Клещова, О. (2020). Авторські пісенні тексти Jerry Neil (як феномен сучасної талановитої молоді). *Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції: сьогодні і перспективи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Херсон. С. 65 – 72.
- Клещова, О. (2017). Мовна палітра сучасної української пісні (на матеріалі пісенних текстів Андрія Кузьменка). *Zwiastowac. Nauki i praktyki. Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo Praktycznej «Filologia, socjologia i*

- kulturoznawstwo. Priorytetowe obszary badawcze: od teorii do praktyki» (28.02.2017) Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour». S. 57 – 60.
- Клещова, О. (2013). Мовностилістичні особливості пісень українського гурту «Океан Ельзи». *Лінгвістика*. № 3. С. 122 – 129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2013_3_17
- Копаниця Л. М. (2001). *Українська лірична пісня: еволюція поетичного мислення*: автореф. дис... д-ра філол. наук: спеціальності 10.01.07 – фольклористика; 10.01.01 – українська література. К., 37 с.
- Кухарчук, І., Падеріна, К. (2022). Порухення лексичних норм у сучасному пісенному дискурсі. *Науковий потенціал дослідника: філологічні та методичні пошуки*: зб. наук. пр. викл. і студ. Вип. 10. Глухів. С. 18 – 24.
- Малахова, О. О. (2014). Естетичний код пісенної лірики: теоретичні засади. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. Вип. 12. С. 129 – 131.
- Примак, Р. (2021). Калина – символ, легенда, лікар. *Фармацевт Практик* (3 травня 2021 року). URL: <https://fp.com.ua/articles/kalyna-symvol-legenda-likar/>
- Селіванова, О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К., 716 с.
- Українська (2018). Українська хата як священний простір. *SPADOK.ORG.UA. Інформаційно-аналітичний, культурно-просвітницький портал: вебсайт*. (1 груд. 2018 року). URL: <https://spadok.org.ua/narodna-arkhitektura/ukrayinska-khata-yak-svyashchennyu-prostir>
- Яручик, Ю. (2012). Культура мовлення українських музичних гуртів: на матеріалі пісенних текстів «Океану Ельзи», «Скрябіна», «Бумбокса». *Дивослово*. № 8. С. 36 – 39.
- «4.5.0.» – усе спокійно: в Україні стартувала акція на підтримку війська. *АрміяINFORM: онлайн-медіа Міністерства оборони України* (16 лютого 2022 року). URL: <https://armyinform.com.ua/2022/02/16/4-5-0-use-spokijno-v-ukrayini-startovala-akciya-na-pidtrymku-vijska/>

Джерела

- ВТЛ (2013). Вільний тлумачний словник: новітній онлайн-словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/f/dyskurs>
- ДПУП – Джерело: проєкт «Українські пісні»: Вакарчук, С. Пісня «Місто Марії». URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/2447165.html>; Міхалевський, В. Пісня «Доброго вечора! Ми з України!» URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/4449034.html>; Соловій, Х. Пісня «Українська лють». URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/3443962.html>; Федішин, І. Пісня «Розстріляна весна» (Буча), слова о. Половка URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/9446282.html>;

- Швайдак, І. Пісня «У мене немає дому». URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/2360818.html>
- НТП – НАШЕ (тексти пісень): вебсайт: Петриненко, Т. Пісня «Пісня про пісню». URL: <https://nashe.com.ua/song/2114>; Петриненко, Т. Пісня «Україна». URL: <https://nashe.com.ua/song/2117/artist/119>; Петриненко, Т. Пісня «Господи, помилуй нас». URL: <https://nashe.com.ua/song/2107/artist/119>
- УП – Українські пісні: вебсайт: «Kalush». Пісня «Додому». URL: <https://pisni.ua/kalush-dodomu>; Кузьменко, А. Пісня «Українці». URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/4292535.html>

Стаття надійшла до редакції 01.11.2023 р.

Прийнято до друку 06.11.2023 р.

Рецензент – канд. філол. наук, доц. Волошинова М. О.